

Verbinden door Verhalen: het Verhaal van Recht

Ledevaartkerk Chaam, Startzondag, 15 september 2019

Ds. Sara Dondorp

Eerste lezing: Genesis 18:20-33

Tweede lezing: Matteus 20:1-16

Presentatie jaarthema

Vorig jaar hielden we ons bezig met het thema: Toekomst van de Kerk. Dit jaar willen we proberen die toekomst inhoud te geven. Want waarom willen we zo graag dat de kerk toekomst heeft? Omdat we vinden dat we een goed verhaal te vertellen hebben! Landelijk is dat het jaarthema: Een goed verhaal! Wij sluiten daar bij aan, maar leggen ons eigen accent. In ons beleidsplan geven we aan graag naar buiten te treden, dat we graag verbinding willen zoeken met elkaar en met anderen; met mensen en organisaties buiten onze kerkmuren. Mede om te kijken wat we met elkaar delen. Wij hebben een goed verhaal dat we met anderen willen delen, maar misschien kunnen wij leren van het verhaal van anderen. En wie weet ontdekken we raakvlakken bij elkaar. Zo komen we bij ons jaarthema: Verbinden door Verhalen. Verhalen maken de samenleving. Onze Nederlandse samenleving wordt gemaakt door verhalen, zoals over Willem van Oranje of over watersnood of de Elfstedentocht. Die verhalen verbinden ons. Verhalen kunnen ook mensen van elkaar vervreemden. Bijvoorbeeld als er in zo'n verhaal onderscheid wordt gemaakt. Wie hoort erbij en wie hoort er niet bij? Soms wordt dat nog verder aangezet tot: wie is goed en wie is fout? Verhalen kunnen mensen ertoe aanzetten om anderen uit te sluiten. We kennen de trieste herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. Verhalen kunnen mensen ook helpen elkaar te aanvaarden. Dat soort verhalen verdienen het gestimuleerd te worden. Vandaar ons jaarthema: Verbinden door Verhalen. Vanmorgen lezen we twee Bijbelse verhalen, waarin rechtvaardigheid een rol speelt. Maar dan wel op een onverwachte manier. Eén over het uitbannen van onrecht, de donkere kant van de medaille en één over het bevorderen van gelijkwaardigheid, de lichte kant van de medaille van recht.

Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

Het plaatje op de voorkant¹ laat iets van Bijbelse rechtvaardigheid zien, zoals we ons dat graag zouden voorstellen. We zien Abraham, vlak voor het gesprek dat we vanmorgen lezen. De Eeuwige verschijnt aan Abraham in de gedaante van drie engelen. Het is een verhaal over gastvrijheid: ze zitten samen aan tafel. Abraham en Sara zorgen dat het de gasten aan niets ontbreekt. De Eeuwige komt hier een belofte gestand doen. Hij heeft Abraham en Sara een groot nageslacht beloofd. Beiden zijn oud en een kind van hen samen is er nog niet. Dat zou je onrecht kunnen noemen. Er is geen zicht op toekomst. Wat de Eeuwige beloofd heeft, lijkt niet uit te komen. Maar bij dit bezoek toont de Eeuwige zich als rechtvaardig: de belofte aan Abraham wordt vervuld, Sara zal zwanger worden. Sara twijfelt, terecht, want ze is oud. Maar bij de Eeuwige is niets onmogelijk, zegt de gast. Hetzelfde zegt de engel tegen Maria in het Lucasevangelie, als hij vertelt over de zwangerschap van de oude Elisabeth. God is hoe dan ook een rechtvaardige God, niets is onmogelijk. Dat is wat het plaatje op de voorkant van de liturgie laat zien.

Maar dan..... Er moet recht gedaan worden in Sodom. Daar heerst het kwaad. God is een rechtvaardig God, dit kan niet onbestraft blijven. Je zou kunnen zeggen dat God ervaring heeft met zoiets. In de tijd van Noach heeft de grote vloed veel kwaad teniet gedaan. Daarna heeft

1 Marc Chagall, Drie engelen bezoeken Abraham, Musée Message Biblique, Nice.

God beloofd nooit meer zo iets drastisch te doen. Nu gaat het om slechts één stad. Sodom. Maar toch. Hoe verdorven Sodom ook is, Abraham heeft zijn twijfels. Er moet recht geschieden, Sodom moet gestraft. Inderdaad. Dat is rechtvaardig. En God is rechtvaardig. Maar stel nu dat er tussen al die zondaars één witte raaf woont? Wij zouden nu zeggen: hoe zit het met de kinderen? Die hebben toch geen schuld aan de fouten van hun ouders? Is God nog rechtvaardig als die ook gestraft worden? De vraag die Abraham stelt is dus eigenlijk: Hoe rechtvaardig is rechtvaardigheid? Kan rechtvaardigheid onrechtvaardig uitpakken? Kunnen onschuldigen de dupe worden van rechtvaardig handelen? Dat is op zichzelf al een spannende vraag. Nog spannender wordt het als we bedenken dat Abraham, een mens, die vraag stelt aan God, de Eeuwige, de Rechtvaardige.

Abraham onderhandelt met God als een ouwe sjacheraar. Het heeft toch ook iets gemoedelijks, een vraag vanuit vriendschap. Ze hebben immers zojuist samen de maaltijd gedeeld. Vanuit die vriendschap gaat Abraham door met vragen. Totdat God tenslotte toegeeft: bij tien rechtvaardigen blijft Sodom gespaard. Abraham krijgt waar hij om vroeg, zo lijkt het. Maar we weten allemaal hoe het met Sodom afgelopen is. De verteller weet dat, en de toehoorders in zijn tijd ongetwijfeld ook. Van Sodom is een doodse, onherbergzame plek over gebleven. Sodom is verzwolgen onder de dode zee. En zo is dit verhaal ook een verhaal over een plek. Waarom is die plek zo dood? Waarom is daar geen leven. Hoe kan dat, in een schepping die ooit goed begonnen is? Daar valt een geologische verklaring voor te geven, maar een verhaal is mooier en diepzinniger. Dat is de kracht van verhalen. Stel dat deze doodse plek te maken heeft met een God die recht doet. Een verhaal over een God die het kwaad wil uitroeien. Een God die het goed met mensen voor heeft en het kwaad niet kan aanzien. Zo zouden we God graag willen zien. Als een God die alle kwaad wegneemt. Als een God die een einde maakt aan oorlog en ellende.

Zo zouden we God graag willen zien. Een God die een einde maakt aan oorlog en ellende. Maar hoe zit het dan met onze eigen verantwoordelijkheid? Het zijn mensen die oorlog voeren, die anderen uitsluiten, die oplossingen in de weg zitten, die vasthouden aan hun gelijk. Zo kan ik nog wel even doorgaan. Moet God dat oplossen? Is dat rechtvaardig? Het zijn vragen waar ik geen antwoord op heb. Waar misschien wel geen antwoord op is. Rechtvaardigheid is zelden zwart-wit, zelden gemakkelijk. Op dit punt draai ik het verhaal even binnenstebuiten. Mensen verlangen naar een wereld die verlost is van ellende en kwaad. Dat verlangen leggen ze neer bij God: God, verlos ons van het kwaad. Als mensen elkaar vertellen over wie God is, komen er verhalen boven. Verhalen waarin God verbonden is met ons verlangen. Ons verlangen naar het goede en naar afwezigheid van het kwaad. Verhalen over hoe God ons verlost van het kwaad. Over God die het kwaad van de aardbodem veegt. Ja, maar zouden daar geen onschuldigen onder kunnen lijden? Hoe gaan we daar dan mee om? Waar blijft de rechtvaardigheid? Dus wordt er nog een voorafgaand verhaal bij verteld. Over Abraham die met God in gesprek gaat over die veroordeling. Want waar ligt de grens? Is die wel duidelijk te trekken? Wij mensen kunnen dat in elk geval niet, een scherpe lijn trekken. Als wij zelf beginnen het kwaad uit te roeien, komt daar in de praktijk vaak meer kwaad van. In onze geschiedenis kennen we helaas diverse huiveringwekkende voorbeelden.

God is een rechtvaardige God en dat is ingewikkelder dan wij kunnen begrijpen. Daarom hebben we verhalen nodig. Verhalen zoals over Abraham. Verhalen zoals Jezus die vertelt. Verhalen die aan het denken zetten. Er zijn heel wat Bijbelse verhalen die het denken over rechtvaardigheid een klein duwje in een onverwachte richting geven. Of soms zelfs een groot duwtje. Laat ik voorop stellen dat het lastig is, zo niet gevaarlijk om de Bijbel te gebruiken als een praktisch handboek voor alledaags rechtvaardig handelen. In de zin van: als je maar precies doet wat er staat, gaat het goed. Er staan heel veel verschillende verhalen in de Bijbel,

geschreven door heel veel verschillende mensen in verschillende tijden. Als je goed zoekt zijn er ook onrechtvaardige verhalen te vinden. De verhalen mogen dan door Gods Geest geïnspireerd zijn, het opschrijven daarvan blijft mensenwerk. Laten we wel wezen: er is in de geschiedenis – en ook nu nog – heel wat onrecht gerechtvaardigd met de Bijbel in de hand. Denk alleen maar aan apartheid in Zuid Afrika. In mijn overtuiging is de Bijbel niet een praktisch handboek, maar een boek dat aanzet tot kritisch nadenken. Daar zijn de verhalen die we vandaag lezen mooie voorbeelden van.

In het verhaal dat Jezus vertelt, zet hij ons op het verkeerde been. Hij vertelt een verhaal over rechtvaardige beloning. Let wel: het is een verhaal, niet een reportage. Het verhaal is duidelijk bedoeld om te prikkelen, en dat doet het! Net als bij Sodom is rechtvaardigheid niet zo eenvoudig als het lijkt. Hier zien we een spiegelbeeld: het koninkrijk van de Hemel. Dat kan je opvatten als: koningschap volgens Gods bedoeling. Het koninkrijk van de Hemel is als een landheer, zegt Jezus. Er is veel werk in de wijngaard en er zijn veel arbeiders nodig. Sommigen zijn vroeg begonnen. Anderen haken later aan. Hen wordt een rechtvaardig loon beloofd. Maar wat versta je onder een rechtvaardig loon? Degenen die het laatst gekomen zijn, en slechts één uur werkten, krijgen het eerst betaald: elk een denarie, een dagloon. Datgene wat nodig is om één dag in je onderhoud te voorzien. De anderen hebben langer gewerkt, en krijgen hetzelfde. Is dat rechtvaardig? Vanuit economisch of bedrijfskundig perspectief waarschijnlijk niet. Maar daar gaat het niet om. Dit verhaal is geen economie, maar theologie. Toch is het wel spannend het verhaal naar nu te verplaatsen. Hoe zou Jezus denken over hoge salarissen van topmensen? En over bezuiniging op pensioenen, om maar iets te noemen? Natuurlijk kan je het verhaal niet één op één met nu vergelijken, maar de visie die Jezus hier geeft was ook toen al heel tegendraads. Er wordt gegeven wat men nodig heeft, dat was de afspraak. Uiteindelijk hebben de werkers van het laatste uur evenveel nodig om te kunnen eten, de huur te betalen, noem maar op. Zij worden niet als luilakken gezien, maar als mensen. Mensen die ernaar verlangen mee te doen, ook al lukt het vaak niet. Iedereen verdient als mens dezelfde waardering, iedereen telt mee. Zo ziet rechtvaardigheid eruit in Gods heerschappij.

Wat is rechtvaardig en vanuit wiens perspectief? In zijn gelijkenissen kiest Jezus vaak het perspectief van onderop. De kant van degenen die meestal niet mee kunnen komen. Mensen die in de maatschappij de dupe worden van het recht. Jezus zoekt verbinding over sociale grenzen heen. In dit verhaal prikkelt hij diegenen die werk hebben – voltijds werk - solidair te zijn met degenen die geen of weinig werk hebben. Het gaat niet om wat je verdiend hebt, maar om wat je nodig hebt. Het verhaal dat Jezus vertelt, maakt verbinding tussen mensen. En het legt een verbinding naar ons gevoel van rechtvaardigheid. Eenduidige antwoorden krijgen we niet, maar we hebben de verhalen en die blijven ons inspireren. Verhalen die ons helpen verbinding met elkaar te blijven zoeken. Om met elkaar te leven zoals Abraham en zijn gasten op het plaatje: gastvrij, open, toekomstgericht en vrolijk. Verhalen die we mogen blijven delen!

Amen

